

УДК 81'37

ББК 81.0

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРІОДИ У ВИВЧЕННІ СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ

КУЧЕР І. А.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто історію дослідження семантичних полів від другої пол. XIX ст. до наших днів, виділено чотири історико-методологічні періоди вивчення семантичних полів, розглянуто концепції як закордонних, так і радянських та українських лінгвістів. Основну увагу приділено виникненню та становленню теорії семантичного поля. Розглянуто ономасіологічний та семасіологічний підходи до вивчення семантичних полів, а також методи побудови семантичних полів. Визначено нові вектори розвитку теорії семантичного поля в сучасній лінгвістиці.

Ключові слова: семантичне поле, ономасіологічний та семасіологічний підходи, історико-методологічні періоди.

The paper deals with the history of semantic field studies from the second half of the XX century till now. Four historical and methodological periods of semantic field studies are described. Theories of foreign, Soviet and Ukrainian linguists are described. The focus is made on the appearing and establishment of the semantic field theory. Both onomasiological and semasiological approaches to the semantic field studies are represented as well as semantic field construction methods. New ways of development of the semantic field theory in the modern linguistics are mentioned.

Key words: semantic field, onomasiological and semasiological approaches, historical and methodological periods.

Сучасна лексична семантика традиційно досліджувала різні групи лексики за допомогою методу семантичного поля (О. В. Бондарко, Х. Гекелер, О. Духачек, Ю. М. Караулов, Е. Косеріу, А. М. Кузнецов, Дж. Лайонз, А. Лерер, А. А. Уфимцева, С. Г. Шафіков, Г. С. Щур та ін.), що виник більше ста років тому. Останнім часом польовий підхід у лінгвістиці набув значного переосмислення у зв'язку з двома науковими ідеями. По-перше, це ідея ментального лексикону (або індивідуального тезаурусу), під яким розуміють систему вербальних знань про світ, що зберігається в пам'яті індивіда і складається з підсистем, які М. Лебедева називає полями [8, с. 56–57]. По-друге, це ідея моделювання мовної картини світу та вивчення культури через мову і мови через культуру, що є об'єктом спостереження у лінгвоконцептології і лінгвокультурології [6, с. 97].

Утверджуючи нові принципи і переосмислюючи класичні методи, сучасні лінгвісти успішно послуговуються здобутками “традиційної”, або “класичної”, лінгвістики, користуючись її термінами і поняттями. Одним із таких феноменів залишається поле як термін і поняття [6, с. 97], що не вичерпав своєї проблематичності й донині. Чим більше праць з'являється у царині польового підходу, тим більше запитань виникає передусім у вивченні семантичних полів. З огляду на таку постановку проблеми **актуальним** питанням є систематизація наукових знань про суть цієї процедури опису лексики шляхом виділення різних періодів у її вивченні.

Мета статті – виявити і схарактеризувати хронологію і здобутки історико-методологічних періодів у вивченні семантичних полів.

Завдання:

– з'ясувати основні підходи до вивчення семантичних полів в працях провідних іноземних, радянських та українських лінгвістів;

- виділити і охарактеризувати основні історико-методологічні періоди дослідження семантичних полів;
- встановити хронологічні рамки періодів дослідження семантичних полів;
- віднести виділені підходи до вивчення полів до певного хронологічного періоду дослідження семантичних полів;
- намітити нові вектори розвитку польового методу в сучасній лінгвістиці.

На сьогодні дослідники вже робили спроби хронологічної класифікації та систематизації підходів до вивчення семантичних полів. Зокрема Г. Т. Безкоровайна виділяє три основні періоди у розвитку польового методу. На нашу думку, є всі підстави говорити ще і про четвертий період з огляду на сучасні вектори розгляду цієї проблеми.

1. Дотермінологічний період (до кінця 20-х років XX століття), коли існування явища не було сформовано в струнку теорію зі своєю термінологією й інструментарієм.

2. Термінологічний (кінець 20-х – 60-ті роки XX століття), коли вводиться в науковий обіг термін семантичне поле та його теоретичне узагальнення, пов'язане з аналізом слів в їх семантико-синтаксичних зв'язках, а також з етимологічним та словотвірний аналізом.

3. Період розширення семантичного об'єму цього поняття (60-ті роки – кінець XX століття), коли виділяють лексико-граматичні, функціонально-семантичні, словотвірні, асоціативні та інші види полів, розмежовують лексико-семантичні поля слів та синтактико-семантичні поля одного слова, поєднують польовий та компонентний підходи [1, с. 173].

4. Період експансії сфери застосування польового методу та інтеграції теорії семантичного поля з іншими підходами з позицій когнітивної семантики (кінець XX – початок XXI століття), коли спостерігається тенденція до створення єдиної теорії поля, систематизації термінології, використання польового методу для дослідження різних рівнів мовної системи та витлумачення семантичного поля як фрагмента концептосфери певної мови.

Проаналізуємо докладніше наукові здобутки і результати кожного з періодів. Дотермінологічний період історично і хронологічно сягає другої половини XIX століття, коли лінгвісти (про них ітиметься нижче) звернули увагу на існування різних типів лексичних об'єднань.

Ще задовго до окресленого часу у 1856 році німецький лінгвіст К. Хейзе досліджує лексичне поле *Schall* – звук за допомогою схеми, яка фактично побудована на основі структурно-семантичного аналізу. Автор використовує структурно-польовий метод інтуїтивно для встановлення ієрархічної організації лексичної групи *Schall* [цит. за пр.: 11, с. 18].

А. А. Уфимцева, приділяючи цій дискусійній проблемі окрему увагу, зазначає, що “у другій половині XIX ст. О. О. Потебня застосовує порівняльно-історичний метод для аналізу слів, які групуються навколо одних і тих самих понять. Учений аналізує спорідненість значень кількох рядів слів, встановлює закономірні зв'язки між цими словами і чітку послідовність виникнення нового значення на основі попереднього” [10, с. 59]. А вже наприкінці XIX ст. М. М. Покровський розкриває історію значень слів не ізольовано, а у складі рядів і систем слів, коментує зміни значень слів не стільки на основі асоціативних зв'язків слів, скільки на основі їх лексико-морфологічних і семантико-синтаксичних взаємозв'язків [там само, с. 61–62].

Перша типологія семантичних полів, на думку С. Г. Шафікова, була представлена у 1910 році у статті Р. Мейера, які автор називає “системами значень”. Польовий підхід Р. Мейер пов'язує з методикою компонентною аналізу за допомогою т. з. диференційних факторів [11, с. 19].

Загалом радянська семасіологія від часів свого заснування була наукою історичною і займалась з'ясуванням шляхів і закономірностей розвитку значень не ізольованого слова, а цілих рядів і груп слів на тлі всієї мови, що розвивається в тісному зв'язку з історією народу. Зарубіжні європейські лінгвісти того часу (ще починаючи від В. фон Гумбольдта, Г. Остгофа і до Ф. де Соссюра) також використовували польовий підхід для вивчення близьких за значенням груп слів [9, с. 139], проте сам термін “семантичне поле” ще не вживали.

В ідейно-теоретичному плані виникнення польової теорії зазвичай пов'язують з ученням Ф. де Соссюра про "мовні сутності", які набувають свого значення в межах замкнених систем [11, с. 19].

Кінець 20-х років ХХ століття хронологічно можна вважати початком наступного періоду у вивченні польового методу: період появи терміна "семантичне поле" та визначення поняття. У цей час польовий підхід до аналізу різних угруповань лексики розроблявся насамперед у працях німецьких мовознавців, яких називали себе неогумбольдтіанцями у семасіології і відроджували вчення В. Гумбольдта про "внутрішню форму мови". При спільності методологічних поглядів на сутність мови різні представники зазначеного напрямку обирали для своїх досліджень різні предмети, а отже, і різні методи семасіологічних досліджень. Залежно від предмета дослідження всіх представників цього напрямку А. А. Уфимцева поділяє на дві групи: Й. Трір та Л. Вайсгербер, які зосередилися на дослідженні понятійного складу мови і будували поля на основі понять, та Г. Іпсен, А. Йоллес і В. Порциг, що аналізували власне лексеми і будували поля на їх основі [10, с. 26].

Сучасні дослідники (О. В. Василенко, Н. В. Ковальчук та Т. М. Кухарук) так назвали ці два підходи:

- 1) екстралінгвістичний (неогумбольдтіанський, ономасіологічний, логічний) підхід, коли поля виділяються на основі поняття (Л. Вайсгербер, Г. Маторе, К. Ройнінг, А. Рудскогер, Й. Трір);
- 2) лінгвістичний (семасіологічний) підхід, коли за критерій виділення поля обрано значення слова (Ш. Баллі, Г. Іпсен, А. Йоллес, В. Порциг). За цим підходом семантичне поле розглядається як сукупність слів, пов'язаних за допомогою лексичних значень у певний історичний період часу [9, с. 139].

Як зазначають у своїй статті О. В. Василенко, Н. В. Ковальчук, Т. М. Кухарук, поняття є логічною категорією, а слово – лінгвістичною, що тісно пов'язані між собою. Наявність цього факту, є, очевидно, однією з причин незбігу понятійних (семантичних) полів зі словесними (лексичними) [9, с. 139].

Безпосередньо засновником польової методики вважається Й. Трір, який розглядав сукупність слів в їх предметно-понятійних зв'язках, виділивши два типи полів: понятійні (семантичні) та словесні (лексичні) поля. У такому розумінні значення фактично ототожнювалося з поняттям [1, с. 173]. Здобуток Й. Тріра полягає в тому, що він увів та розмежував "лексичні" і "понятійні" поля. Критерієм для виділення певної сукупності слів з лексичного складу слугувало поняття ("понятійний абсолютизм"). Проте метод Й. Тріра дедалі підлягає значній критиці, перш за все, через обмеженість теорії поля (слово могло входити лише в одне поле) та через неповноту матеріалу дослідження (розглядалися лише іменникові утворення). Семантична теорія Й. Тріра критикується ще й тому, що в ній існує повний паралелізм між планом понятійного змісту, який виражений понятійними, тобто семантичними, полями, і планом мовного вираження, який формується словесними полями. Оскільки повний паралелізм між поняттям і словом у мові не простежується, то підхід Й. Тріра і його послідовників виявився недосконалим і в цілому непридатним для систематизації лексики конкретних мов [9, с. 139].

Власне сам термін "поле" вперше був ужитий Г. Іпсеном, який визначив поле в лінгвістиці як сукупність слів, що мають спільне значення [1, с. 173]. Учений використовує термін "сислове поле", під яким розуміє "групу етимологічно пов'язаних слів, об'єднаних смисловою і граматичною спільністю" [9, с. 140]. Науковим методом ученого був порівняльно-історичний, за допомогою якого він досліджував лексику давніх індоєвропейських мов [10, с. 45].

Посилаючись на А. А. Уфимцеву, зазначимо, що В. Порциг під семантичними полями розумів поєднання слів, що утворюють певну семантичну єдність, яка зумовлена, з однієї сторони, лексичними значеннями слів, що поєднуються, а з іншого, – відповідною моделлю їх синтаксичних відношень [там само, с. 47]. Це свідчить про те, що цей дослідник об'єднував слова у поля

на основі семантико-синтаксичного аналізу. Тимчасом А. Йоллес пов'язав поле з етимологічно-словотвірним аналізом слова. Основним критерієм об'єднання слів у певну групу він називав наявність між словами семантичних зв'язків [там само, с. 50].

Ідею А. Йоллеса на практиці розвинув К. Ройнінг, який розробив методику зіставного аналізу подібних груп слів у різних мовах (семантичне поле "радість" – у німецькій та англійській мовах). К. Ройнінг використовує термін "лінгвістичне поле" та досліджує лексику винятково у контексті [там само, с. 52–53]. Як зауважує С. Г. Шафіков, "на відміну від Й. Тріра К. Ройнінг визнавав, що поля можуть перетинатись, проте також використовував ономазіологічний підхід і був упевнений у тому, що в основі виділення поля лежить поняття, а не слово" [11, с. 26].

На тих самих принципах, що й К. Ройнінг при виділенні "лінгвістичних полів", ґрунтується виділення "понятійних полів" А. Рудскогера, але останній застосовує ці принципи для виявлення полісемії слів однієї мови на різних етапах розвитку, а не для порівняльного аналізу мовних засобів, що виражають одне і те саме поняття у споріднених мовах [10, с. 54–55]. Близьким до підходу К. Ройнінга є дослідження з комбінаторної лексичної семантики французького лінгвіста Б. Пот'є, який аналізував назви меблів для сидіння за допомогою компонентного аналізу. Автор використовує термін "мале лексичне об'єднання". Як висновок, було зазначено, що семема кожного слова відрізняється від інших семем комбінаторикою своїх ознак або сем. Аналогічно методику компонентного аналізу використовує також А. Ж. Греймас при вивченні прикметників [11, с. 27–28].

У 50-х роках теорію поля розробляє Л. Вайсгербер [1, с. 173], зосередивши увагу на словесних полях і досліджуючи переважно значення слів. Л. Вайсгербер організував лексику в поля, виходячи з головного слова та вивчаючи диференційні ознаки значень слів у полі [4, с. 79].

Французький лінгвіст Г. Маторе розробляє власну методику понятійних полів, розглядаючи окремі слова як соціальні одиниці. Суть цієї методики полягає в тому, що в історії розвитку мови встановлюються періоди, які відповідають певній епосі чи поколінню певного суспільства. У кожному періоді за допомогою соціологічного аналізу понятійного поля розкривається ієрархія понятійних сфер, в середині яких слова розташовані певним чином. Проте, як зазначає А. А. Уфимцева, ця методика не давала змоги розкрити внутрішні закономірності самої лексичної системи мови [10, с. 56–57].

Також французький лінгвіст Ш. Баллі вводить поняття "асоціативне поле", яке він визначає як "безліч слів, які виникають у свідомості інформанта при асоціації зі словом, вимовленим раніше. Наприклад, слово *бик* викликає у свідомості мовця такі ряди слів, як *корова, віл, теля, роги, копита, молоко, табун* і т. ін". Асоціативні поля є об'єктом аналізу у психолінгвістиці. Ця методика передбачає визначення груп слів-асоціативів, які об'єднуються навколо слова-стимула. Незважаючи на змінюваний склад слів-асоціативів у різних інформантів, учені виявляють велику ступінь однорідності асоціативних полів, тобто слова одного асоціативного поля часто бувають семантично близькими. Як зазначають О. В. Василенко, Н. В. Ковальчук, Т. М. Кухарук, виділення асоціативних полів є суб'єктивним, оскільки поява у свідомості інформанта тих чи інших психічних асоціацій залежить від багатьох чинників, зокрема від вікової, професійної і соціальної приналежності інформанта, його настрою тощо [9, с. 140].

Резюмуючи, вкажемо на те, що у фокусі уваги наукової дискусії з вивчення семантичного поля, яка точилася у цей період, перебували важливі теоретичні проблеми, пов'язані зі співвідношенням когнітивної та мовної моделей світу, з виділенням еквівалентних семантичних полів у різних мовах та з приналежністю конкретної одиниці одному чи різним семантичним полям [11, с. 24].

З 60-х років ХХ століття починається період розширення об'єму поняття семантичного поля, зокрема розглядаються питання способів виділення семантичного поля, статусу поля в мові та таксономії семантичних полів [11, с. 24], а також розвиток теорії поля з позицій структурної лінгвістики.

У цей час чеський лінгвіст О. Духачек розділяє мовні та понятійні поля. Під мовними він розуміє множину слів, що з'єднуються певними зв'язками та мають структурну ієрархічну організацію. Автор поділяє мовні поля на морфологічні, синтагматичні (синтаксичні) та асоціативні. В морфологічному полі похідні слова та пароніми групуються навколо головного слова, в синтаксичному полі – навколо центрального члена на основі формально-семантичної схожості, а в асоціативному полі – на основі суб'єктивних психологічних асоціацій у плані вираження та у плані змісту. Під понятійними полями О. Духачек розуміє будь-яку лексичну множину, що організована на основі єдиного семантичного значення і включає всі слова, що підводяться під певне поняття. Автор виділяє в полі ядро, периферію і проміжну сферу, що тяжіє або до ядра, або до периферії. Понятійне поле поділяється на два типи: елементарне, ядром якого є одне поняття, і комплексне, ядром якого складають кілька понять, об'єднаних на основі спорідненості. Матеріалом для дослідження вчений обирає слова різних частин мови, що утворюють комплексне поле “краса”. Виділення О. Духачеком комплексного поля вважають вагомим внеском у розвиток польового методу. У його концепції також розмежовуються лексико-семантичні поля, що складаються з одиниць однієї частини мови, та такі, що містять слова різних частин мови. Такі поля пізніше дістануть назву функціонально-семантичних. Згодом О.В. Бондарко виділить чотири типи функціонально-семантичних полів: 1) з предметним ядром, 2) з предикативним ядром, 3) з кількісним ядром, 4) з обставинним ядром. Тобто функціонально-семантичне поле формується на основі граматичних, лексичних та фонетичних засобів [цит. за пр.: 11, с. 32–33].

Іншим важливим внеском у польову теорію представників празької та французької шкіл структуралізму стало поняття асоціативного поля, про яке йшлося вище. За спостереженнями С. Г. Шафікова, теорія асоціативного поля дістала подальший розвиток у працях Е. Косеріу та Ю. М. Караулова [11, с. 32–33].

У 80-х роках Е. Косеріу вважає, що не існує ізоморфізму між одиницями лексичного та семантичного рівнів, оскільки кожне лексичне поле є понятійним полем, проте не кожне понятійне поле утворює лексичне поле. Залежно від ступеня структурованості Е. Косеріу виділяє лексичні та асоціативні поля, зосередивши увагу на першому, а не на аморфному другому. Лексичне поле він отожднює з семантичним полем [11, с. 33]. Тимчасом Ю. М. Караулов виділяє чотири методи побудови семантичного поля:

- 1) логіко-понятійний, пов'язаний з ідентифікацією певної концептуальної або денотативної сфери і зі співвіднесенням цієї сфери з засобами її вираження в мові;
- 2) структурно-компонентний, співвідносний з методом комбінаторної семантики;
- 3) інтуїтивний;
- 4) дефініційний, тобто формальний варіант інтуїтивного методу, який будується згідно зі спільними елементами дефініцій у тлумачному словнику [3, с. 6].

Як підсумок, Ю. М. Караулов поділяв усі дослідження лексики в аспекті польової організації на два основні підходи: ономасіологічний (від поняття) і семасіологічний (від слова) визнаючи доміантним другий підхід і представляючи лексико-семантичне поле як групу слів однієї мови, що мають тісний смисловий зв'язок [2, с. 57].

Натомість таке протиставлення Г. С. Щур уважав значною мірою умовним, оскільки вони відображають дві сторони мови: функціональну та онтологічну. Емпіричний підхід повинен поєднувати обидва підходи: семасіологічний опис мовних значень йде одразу ж за ономасіологічним виділенням об'єкта дослідження [12, с. 108].

У другій половині ХХ ст. радянський лінгвіст Ф. П. Філін розробляв теорію поля на основі протиставлення лексико-семантичних і тематичних груп, виділяючи смислові зв'язки слів або екстралінгвістичні зв'язки між предметами та явищами реальної дійсності [9, с. 141].

Починаючи з 70-х років Дж. Лайонз, А. Лерер, Х. Гекелер та ін. починають поєднувати польову теорію з теорією компонентної семантики. Зокрема Дж. Лайонз зазначає, що комбінаторна семантика визначає мовне значення одночасно в термінах двох підходів: в термінах міжлексичних структур (семантичних полів), що складаються з взаємопов'язаних семем, та в термінах внутрішньолексичних молекулярних структур, що складаються з елементів семем [11, с. 63].

Як наслідок, у процесі інтеграції польового та компонентного підходів у лексичній семантиці відбувається уточнення основних ключових ідей теорії семантичного поля загалом. Саме використання компонентного підходу, на думку А. М. Кузнєцова, сприяло встановленню того факту, що семантичні поля не розділені жорсткими межами, а мають перехресні зв'язки, які зумовлені наявністю спільних і диференційних ознак. Також було з'ясовано, що в семантичних полях виділяються центральні та периферійні сфери. Центр більш консолідований, а в периферії смислові зв'язки послаблені. Тому в периферії є елементи, пов'язані з іншими семантичними полями [7, с. 16].

З кінця ХХ століття починається період розширення сфери застосування польового методу та інтеграції теорії семантичного поля з іншими підходами та когнітивною лінгвістикою.

Польовий метод застосовується на різних рівнях мовної системи: фонетичному, семантичному, синтаксичному, фразеологічному, а також при міжрівневому, функціональному підході, коли виділяються функціонально-семантичні поля [9, с. 140; 11, с. 24].

Сучасні лінгвісти (О. В. Бондарко, Л. М. Васильєв, Х. Гіппер, А. М. Кузнєцов, Л. А. Новіков, З. Д. Попова, С. Г. Шафіков) починають розглядати поле як семантичну модель, яка фіксує взаємозв'язок елементів у складі цілого, у різних аспектах:

1) семасіологічний – включає парадигматичний (найбільш розроблений у сучасній лінгвістиці) і синтагматичний рівні аналізу: слова групуються за семантичною співвіднесеністю їх лексичних значень;

2) ономасіологічний аспект (міжрівневий): одиниці поля групуються за їх екстралінгвістичною віднесеністю, тобто за співвіднесеністю предметів, явищ і понять, що стоять за даним словом;

3) функціональний аспект (міжрівневий): одиниці поля групуються за спільністю їх семантичної функції [9, с. 141].

Мовознавство початку ХХІ століття характеризується принципово новими підходами до вивчення мови, що базуються на нових принципах, про які вже неодноразово йшлося в численних наукових працях. Це зокрема:

- експансіонізм (зв'язок з іншими науками),
- антропоцентризм (вивчення мови з метою пізнання його носія) [8, с. 55],
- функціоналізм (дослідження функцій мови),
- експланаторність (прагнення науково пояснити мовне явище) [5, с. 52–59].

Теорію семантичного поля починають розробляти згідно з цими базовими принципами.

Оскільки у сучасній лінгвістиці дедалі більше наукових праць присвячується дослідженню моделювання мовної картини світу та вивченню культури через мову і мови через культуру, то з цих позицій семантичне поле розглядається не як ізольоване утворення, що механічно пов'язане з іншими семантичними полями, а як складова частина концептосфери конкретної мови, і, як наслідок, конкретної національно-специфічної культури. Тобто концептосфера впорядковується і представляється як система полів, що дає змогу досліджувати внутрішні зв'язки між різними концептами, виявляти культурні зміни в часі, порівнювати концептосфери різних культур, визначати схожість та відмінність між полями [6, с. 97; 8, с. 56–57].

Підсумовуючи, зазначимо, що польовий метод активно використовується ще з початку ХХ ст. проте не втратив своєї актуальності і для сучасних лінгвістичних досліджень. Лінгвісти, що розробляли даний метод мали різне бачення будови лексичної системи мови і використовували різні підходи, методики дослідження та різні терміни на позначення

семантичного поля, зокрема: система значень, смислове поле, понятійне поле, мале лексичне об'єднання, синтаксичне поле, лінгвістичне поле та лексичне поле. Об'єктом дослідження для побудови лексичних, семантичних чи лексико-семантичних полів були відповідно лексика однієї чи кількох мов і лексичні значення чи поняття. Здебільшого дослідження лексико-семантичних полів проводились в синхронії, і лише деякі лінгвісти звертались до діахронічної площини (А. Йоллес, А. Рудскогер, Г. Маторе).

Лише в останні десятиліття відбулись певні спроби систематизації термінології та методології роботи з лексико-семантичними полями. Проте досі немає єдності та однозначності у використанні ключових термінів польової теорії, а також немає чітких критеріїв та алгоритмів організації лексики та лексичних значень у лексико-семантичні поля.

Поняття семантичного поля, яке було характерним здебільшого для структурної лінгвістики, на сьогодні продовжує активно вивчатися і у лінгвістиці XXI століття, проте на інших методологічних засадах. Теорія семантичного поля певною мірою інкорпоровалась в семасіологічні дослідження когнітивної лінгвістики, а також використовується в лінгвокультурології та лінгвоконцептології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли – М. : Иностранная литература, 1955. – 416 с.
2. Безкоровайная Г. Т. Семантические поля как способ систематизации лексических единиц : попытка обобщения основных положений теории поля / Г. Т. Безкоровайная // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки. – Д., 2012. – № 1. – С. 172–180.
3. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл / Александр Владимирович Бондарко – Л. : Наука, 1978. – 175 с.
4. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / Александр Владимирович Бондарко – Л. : Наука, 1983. – 208 с.
5. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–113.
6. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля / Ю. Н. Караулов // Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 57–68.
7. Караулов Ю. Н. Частотный словарь семантических множителей русского языка / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1983. – 207 с.
8. Кезина С. В. Семантическое поле как система / С. В. Кезина // Филологические науки. – М., 2004 – № 4 – С. 79–86.
9. Краткий словарь когнитивных терминов / [ред. кол. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М. : Изд-во МГУ имени М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с.
10. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Актуальные проблемы современной лингвистики : [учеб. пособие]. – М. : Флинта : Наука, 2006. – С. 46–59.
11. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике (на материале английского языка) / Анатолий Михайлович Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
12. Кузнецов А. М. От компонентного анализа к компонентному синтезу / Анатолий Михайлович Кузнецов. – М. : Наука, 1986. – 126 с.
13. Лебедева М. Ю. Лексико-семантическое поле 'Детство': попытка моделирования / М. Ю. Лебедева // Вопросы языка и литературы в современных исследованиях : материалы Международной научно-практической конференции "Славянская культура : истоки, традиции, взаимодействие. XI Кирилло-Мефодиевские чтения" / Институт русского языка имени А. С. Пушкина. – М. : Исследовательский фонд "МАМИФ", 2010. – С. 55–62.

14. Новиков Л. А Семантика русского языка / Лев Алексеевич Новиков. – М. : Высшая школа, 1982. – 272 с.
15. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин – М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. – 315 с.
16. Семантичне поле: проблема визначення та розрізнення понять / О. В. Василенко, Н. В. Ковальчук, Т. М. Кухарук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія Філологічні науки. – Луцьк : “Вежа”, 2005. – № 6. – С. 138–142.
17. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка) / Анна Анфилофьевна Уфимцева. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1962. – 288 с.
18. Шафиков С. Г. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц / Сайгид Гайлиевич Шафиков. – Уфа : Изд-во БУ, 1999. – 88 с.
19. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Георгий Семенович Щур – М. : Наука, 1974. – 255 с.
20. Coşeriu E. Pour une sémantique diachronique / Eugenio Coşeriu // L’Homme et son langage, Éditions Peeters. – Louvain, Paris, Sterling : Virginia, 2001. – P. 253–313.
21. Ducháček O. Quelques observations sur les structures sémantiques / O. Ducháček // Folia linguistic. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1975. – 7, 3/4. – P. 245–252.
22. Geckeler H. Strukturelle Semantik und Wortfeldtheorie / Horst Geckeler. – München : Fink, 1971. – 255 p.
23. Gipper H. Jost Trier und das sprachliche Feld. Was bleibt? / H. Gipper // Zeitschrift für germanistische Linguistik. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1995. – 23,3. – P. 326–341.
24. Ipsen G. Der alte Orient und die Indogermanen / G. Ipsen // Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für W. Streiberg. – Heidelberg, 1924. – P. 200–237.
25. Jolles A. Antike Bedeutungsfelder / A. Jolles // Beiträge zur Germanistik der deutschen Sprache und Literatur 58. – Halle, 1934. – P. 97–109.
26. Lehrer A. Semantic fields and lexical structure / Adrienne Lehrer. – Amsterdam : Benjamins, 1974. – 119 p.
27. Lyons J. Language, meaning and context / John Lyons. – Bungay-Suffolk : Fontana, 1981. – 256 p.
28. Lyons J. Linguistic semantics: An introduction / John Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 376 p.
29. Matoré G. La methode en lexicologie / Georges Matoré. – Paris : Didier, 1953. – 126 p.
30. Porzig W. Das Wunder der Sprache. Probleme, Methoden und Ergebnisse der modernen Sprachwissenschaft / Walter Porzig. – Bern-München : Francke, 1967. – 424 p.
31. Reuning É. Joy and Freude. A comparative study of the linguistic field of pleasurable emotions in English and German / Karl Reuning. – Swarthmore : Swarthmore Pa, 1941. – 141 p.
32. Rudskoger A. Fair, foul, nice, proper. A contribution to the study of polysemy / Arne Rudskoger. – Stockholm : Almqvist & Wiksell, 1952. – 505 p.
33. Trier J. Sprachliche Felder / Jost Trier // Zeitschrift für deutsche Bildung, № 8, 9. – Frankfurt : Moritz Diesterweg Verlag, 1932 – S. 417–427.
34. Weisgerber L. Die Bedeutungslehre – ein Irrweg der Sprachwissenschaft? / L. Weisgerber // Germanisch-Romanische Monatsschrift. – Heidelberg : Winter, 1927. – 15, 5/6. – P. 161–183.

Дата надходження до редакції 31.03.2014